

**Társadalmi
Kommunikáció
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Mihalik Judit

A leader identitás reprezentációja az élettörténeti narratívában

című PhD értekezéséhez

Témavezető:

Sass Judit

PhD

Budapest, 2016

**Budapesti Corvinus Egyetem
Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Mihalik Judit

A leader identitás reprezentációja az élettörténeti narratívában

című PhD értekezéséhez

Témavezető:

Sass Judit
PhD

© Mihalik Judit

Tartalomjegyzék

I. A KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA	4
II. AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK.....	6
III. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI.....	12
IV. FŐBB HIVATKOZÁSOK.....	16
V. A TÉMÁVAL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE.....	19

I. A kutatási előzmények és a téma indoklása

Értekezésem a leader identitás narratív konstrukciójának vizsgálatával foglalkozik, kommunikációs fókusszal.

A narratívát az identitás kommunikatív reprezentációjának tekintve, ezt a reprezentációt a befogadó fél perspektívájából közelíti meg öt önálló, de egymással koncepcionálisan összefüggő empirikus kutatásban, amelynek fókuszában magyar leaderek állnak. Az értekezés ezen empirikus kutatások eredményei mentén szemügyre veszi, hogyan reprezentálják az egyes leader narratívákban megmutatkozó mintázatok a leader identitást, és következtetésként megfogalmazza azokat a leader identitásra, mint kommunikációs reprezentációra vonatkozó jellegzetességeket, amelyek kimutathatók a vizsgált minták alaján.

Munkám célja tehát kettős.

Az egyik cél, hogy egy – más módon, a leadership elméletekben - már definiált fenomenon, nevezetesen a leadership sajátosságait a narratívában azonosítsam, és ezen modell alapján felismerhetővé tegyem. Ezzel igazolni kívánom, hogy *lehetséges egy kommunikációs alapú leadership elmélet* megalkotása is.

A másik céloom a leader narratívák elemzése, új, az eddigiektől eltérő módon: a narratívát mint identitás-kommunikációt szemlélve. Ez a megközelítés a *kommunikációtudomány eredményeihez járulhat hozzá.*

A narratívák vizsgálatát, mint módszert az antropológia és a történettudomány mellett az elmúlt évtizedekben elsősorban a narratív pszichológia és a szociológia, illetve a szociálpszichológia alkalmazta azzal a céllal, hogy egy személy, csoport vagy jelenség működését, viselkedését, karakterét, történetét, azaz sajátosságait megértse és bemutassa az így nyert jelentéstartalmak által.

Ez dolgozat alkalmazott *módszereiben hasonló, de célkitűzésében jelentősen eltér* ezen kutatásoktól. A kommunikációs megközelítésből következően ez a munka a narratívát nem mint pszichikus reprezentációt szemléli, hanem mint kommunikátumot vizsgálja meg.

A disszertáció elkészítése a témafelvetéstől a dolgozat elkészültéig mintegy hat évig tartott. Az első öt évben főként az irodalomkutatással foglalkoztam, illetve pilot kutatásaim segítségével finomítottam a koncepciót. Publikációim is ezt a folyamatot tükrözik.

A választott téma egyaránt kötődik tanácsadói praxisomhoz és kutatói érdeklődésemhez, azaz mindkét esetben a leaderek világához. Az évtizedek során leader ügyfeleim történeteit, dilemmáit hallgatva és közben persze karakterjegyeiket is figyelve egyre árnyaltabb kép alakult ki bennem. Míg azonban gyakorlati tapasztalataimban főként a leader identitás self-percepciójának kérdésével akadt dolgom, *kutatói útkeresésem során azokat a percepciókat vizsgáltam, amelyeket ők másokban keltenek.*

Kutatóként figyelmem koncentrikus körökben vált egyre fókuszáltabbá. Ennek eredményeképp több kutatást is elvégeztem. Ezek során kipróbáltam néhány módszert, és tovább szűkült kutatási területem is. Az itt bemutatott öt kutatás mindegyike a narratívával foglalkozik, csak épp mindegyik különböző módon. A kutatások időben is egymást követték.

A négy pilot kutatás, amelyeket az értekezés második, harmadik és negyedik fejezetében ismertetek, mint mérföldkövek jelzik a témafelvetés specifikációjának, a hipotézisek megfogalmazásának és a disszertációs kutatás módszerének kikristályosodását.

Munkámban rekonstruálom történetet, amely változó diszciplináris keretek között végül az 5. fejezetben bemutatott disszertációs kutatásban, az élettörténeti narratívák tematikus elemzése által vezetett el kezdeti sejtéseim igazolásához.

II. Az alkalmazott módszerek

Kutatási módszerem kiválasztásának folyamata során arra a meggyőződésre jutottam, hogy a leader identitás kommunikációs szempontú vizsgálathoz olyan kutatási adatfelvételi módot kell választanom, amely a lehető legkevesebb beavatkozással teszi elérhetővé számomra a lehető legteljesebb narratíva-tartományt.

Nyilvánvaló volt, hogy valamilyen interjú-technika alkalmazása szükséges, méghozzá olyan, amely nem csupán elősegíti az elbeszélés folyamának zavartalanságát, hanem az eredményeképp keletkező szövegfolyam tartalmilag is minél teljesebb képet rajzol majd meg az identitás szerveződéséről. Erre a célra a társadalomtudományokban használatos adatfelvételi módszerek közül a leginkább kézreálló eljárásnak a félig strukturált narratív életútinterjú mutatkozott. Kvale érve szerint az interjú, mint kutatási mintavételi módszer, a társadalomtudományokban épp olyan érvénnyel bír, mint a természettudományok kvalitatív módszerei [Kvale, 1996].

A gyakorlatban az interjútechnika valóban megfelelő módszernek bizonyult. Úgy tűnt, éppen komfortos helyzetet biztosít az elbeszélő számára, hogy élettörténetét úgy mesélje el, hogy a narratíva irányába kívülről lehető legkevésbé kelljen beleavatkozni.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az interjú készítőjének személye, viselkedése indifferens. Számos empirikus vizsgálat kutatta már, milyen hatással van a hallgatóság jelenléte az élettörténeti narratívára. Ezek a kutatások azt igazolják, hogy ha a hallgató nem teljes figyelmével (ún. értő figyelemmel) fordul az elbeszélő felé, esetleg annak adja jelét, hogy kívül van a szituáción, akkor ebben az esetben hajlamosak vagyunk saját narratívánkat kevésbé fontosnak, kevésbé jelentékenynek tekinteni. [Pasupathi, 2001]

Más kutatók azt találták, hogy nagy traumák után képesek vagyunk szokatlanul intim és személyes módon mesélni élettörténetünkről, ha hallgatóságunk erre receptívnek tűnik [Thorne,2000].

Ezért a kutatás adatrögzítési szakasza során, az interjúk készítésének időszakában, *duplikált introspektív módszerrel vizsgáltam meg az életút interjú-technikát, elsősorban az elbeszélő oldaláról reflektálva a szituációt. Ezt a mikrokutatást, amelynek célja kifejezetten a módszer megismerése és megértése volt, szintén tartalmazza a dolgozat.*

A dolgozatban tárgyalt négy pilot kutatásban és a disszertációs kutatásban tehát rendre a társadalomtudományokban használatos különféle kvalitatív módszereket, elsősorban az

interjútechnikát és kérdőíves módszert alkalmaztam. A pilot kutatásokban az így nyert adatokat tematikusan elemeztem, minden esetben az anyag feldolgozása, rendszerezése után kialakult struktúra szerint.

Az ötödik fejezetben bemutatott disszertációs kutatás *egyik adatfelvételi módszere a szociológiában használatos félig strukturált interjú, a másik a Tematikus Appercepciók Teszt*. Az interjú kutatási szakaszban összesen tizenhat életút-interjút rögzítettem, illetve azok szó szerinti leiratait dolgoztam fel, ezek közül nyolc leader-interjú és nyolc női életút-interjú. Az elemzésbe bevont nyolc női életút-interjú egy másik kutatási projekt során készült, amely női élutak vizsgálatával foglalkozik, a disszertációs kutatással egy időben, de attól függetlenül, egy még nem publikált kutatás részeként. Az elemzéshez a rendelkezésemre álló anyagot csoportokra bontottam és a csoportok sajátosságait, mintázatát is vizsgáltam.

Az analízist Dan P. McAdams modellje alapján kidolgozott eljárással végeztem. Mivel a *forrásul szolgáló eredeti modell a narratív pszichológia kérdéseire segít választ keresni*, nem fedi teljesen az általam keresett értelmezési keretet. Mégis, szemlélete és a narratíva egészét átfogó kategoriális szerkezete miatt ez tűnt leginkább alkalmasnak. Elemzésem célja nem a kontextuális összefüggések vizsgálata, hanem *a narratívát, mint kommunikátumot szemlélve az egyes alkotóelemek egymáshoz viszonyított arányának, azaz szövegbeli súlyuknak és tartalmi trendjeinek vizsgálata. Tematikus elemzés, amely a narratívát és az általa feltárulkozó identitást nem rögzítettként és nem is kizárólagosnak fogja fel, de legfőképpen pedig: nem az identitás szerkezetét, a feltételezhető motivációkat és tudattalan tartalmakat, hanem az identitásnak a kommunikatív reprezentációban felismerhető lenyomatát vizsgálja*.

A narratív identitással foglalkozó elméletek áttekintésénél, a dolgozat 3. fejezetében részletesen bemutatom Dan P. McAdams modelljét. Itt terjedelmi okból az általam alkalmazott változatot mutatom be, és az eredeti koncepciót csak felelevenítem.

McAdams úgy fogalmaz: identitásunk azonos élettörténetünkkel. Az élettörténetet négy fő komponensre osztja: Nukleáris Epizódok, Imágók, Ideológiai háttér, Generativitás-forgatókönyvek [McAdams, 1988]. Ehhez társul két reflektív vizsgálati szempont: az egyik a tartalomról referál, a hatalom és intimitás motívumokat vizsgálja. A másik aspektusban a struktúrát, azaz a narratív komplexitást szemléli meg.

Az élettörténet összetevőinek értelmezéséhez tehát ennek a modellnek egy általam készített interpretációját használtam. Ez az interpretáció az előbb tárgyalt okok miatt részben leszűkíti,

részben kitágítja az eredeti modell kereteit. Emiatt némileg a komponensek elnevezését is megváltoztattam, ezzel is jelezve, hogy kifejezetten a narratíva szerkezetének elemeiről van szó, azaz a kommunikatív tartalomról - nem pedig a narratív pszichológia által kutatott identitás-struktúráról.

A tartalmi és terminológiai kereteket az alábbi definíciókban pontosítom.

A Epizódok (az eredetiben: Nukleáris Epizódok) szigorúan véve „az élettörténet kiemelkedő fontosságúnak tartott eseményei” [McAdams, 1988, p.133]. Én valamennyi tényleges eseményt, történetet ide soroltam. Azaz minden olyan szövegrészt, amely kizárólag az események leírásra törekszik, pusztán információközlés, értelmezés nélkül. Tipikusan ehhez a komponens-típushoz tartoznak az ismertett biográfiai tények, a karrier állomásai vagy az iskoláztatás, a családi események és hasonlóak.

A Szereplők (az eredetiben: Imágók) az élettörténet szereplői, „a Self ellentétes képei”, az én megközelítésemben: mindenki, aki volt annyira fontos eddigi életünkben, hogy eszünkbe jusson, amikor valakinek elmeséljük azt. Ide soroltam tehát az elbeszélésben felbukkanó valamennyi olyan konkrét szereplőt, akiről az derült ki, hogy az elbeszélő életében vélhetően jelentős szerepet játszik, és akit a főnarratívában hosszabban is említ. Nem kerültek bele azonban olyan szereplők, amelyek a főnarratíván kívül bukkannak fel, mert ott már a kérdések torzító hatása érvényesülhet.

Az Ideológia (az eredetiben: Ideológiai háttér) az etika, az ismeretelmélet és az ontológia (jószág, igazságosság, létezés) elvont eszméinek megmutatkozása az élettörténeti narratívában. McAdams szerint mindaz, ami a Nukleáris epizódok, a felbukkanó valóságos vagy imaginált szereplők háttérében áll. Azaz – hangsúlyozom, az én értelmezésemben – minden érv, leírás, gondolat, amivel a narratíva főszereplője magyarázatot ad arra, miféle is a világ, szerinte, az elbeszélő szerint: az a világ, amelyben az ő élettörténete játszódik.

A Generativitás (az eredetiben: Generativitás-forgatókönyv) McAdams szavaival „egy olyan képzet, amely megmondja, mit várhat, mit remélhet valaki az élettől, mielőtt még túl öreg lenne az alkotáshoz” [McAdams, 1998, p.253] - azaz, saját értelmezésemben: minden olyan szöveg-tartalom, amely megmondja, „ki vagyok én” a világban. Ide tartozónak tekintetem az elbeszélés valamennyi értelmező, reflektív elemét, amennyiben a reflexió kifejezetten az elbeszélőre, vagy az általa elbeszélte eseményekre, azoknak a történésnek rá gyakorolt

hatására, utólagos percepciójára vagy akár magára az interjúszituációra irányul. Ehhez a komponenshez soroltam azokat az interpretációkat, racionalizációs aktusokat, amelyek az élettörténeti események körüli szűkebb vagy tágabb társadalmi, szociális környezetet és abban magát a szerplőt írják le, helyezik el, feltételezhetően abból a célból, hogy az elbeszélő akkori cselekedeteit, motivációit a hallgató számára igazolják vagy érthetővé tegyék.

Az elemzések alapjául szolgáló interjúk nyitó kérdése valamennyi esetben így hangzott: „Arra kérem, mesélje el nekem az élettörténetét!”.

Általában 90-120 perc közötti időtartamú beszélgetéseket rögzítettem, majd azokról szó szerinti leíratot készítettem, amelyek terjedelme 9-15 ezer szó közötti. Így a továbbiakban írott szövegekkel dolgoztam, ezért a továbbiakban itt is ezt a kifejezést használom.

Az elemzést a teljes szövegtörzseken végeztem el, kivéve azokat az eseteket, amikor az interjú vége szabad beszélgetésbe futott ki. Ezeket utóbb, a leírat elkészítése után a leírt szövegről leválasztottam, és az interjút ott fejeztem be, ahol a tényleges elbeszélés végetért.

A szöveget a szövegszerkesztő segítségével színes sorkiemelővel, manuálisan preparáltam, a négy forgatókönyvet négy színnel jelölve. Ezután a szövegszerkesztő egyik eszköze segítségével a karakterek száma alapján összeszámoltam az egyes forgatókönyvekhez tartozó szöveg-test terjedelmét, majd ezeket táblázatba rendeztem és a teljes szöveg karakterszámahoz viszonyított százalékokra vetítve is kiszámoltam, kiegyenlítve ezzel az eltérő szöveghosszúságok okozta torzításokat.

Így a *négy fő komponens szövegen belüli fajlagos arányához jutottam*. Ez az adat természetesen nem mutatja meg, hogy milyen mélységgel, intenzitással, milyen tempóban van jelen egy-egy komponens a narratívában, de éppen egyszerűsége miatt igen alkalmas a vizsgálatra. A komponensek narratíván belüli, vagyis most már a leírt szöveg karakterszámaiban kifejezhető terjedelmét a komponensek súlyának neveztem.

A kapott adatokat táblázatokba rendeztem, ez volt elemzésem kiindulása.

A disszertációs kutatás másik adatfelvételi módszere a *Tematikus Appercepciók Teszt*, amely McAdams [McAdams, 1988] modelljének is része. A narratíva elemzésének kiegészítéseképp, elsősorban az élettörténet tematikus vonalaihoz, a hatalom és intimitás motívumainak feltárásához javasolja.

Én magam a tesztet egy sokkal inkább pragmatikus okból rendeltem a leader interjúk elemzése mellé. Az élettörténeti interjúk, mint identitásnarratívák elemzése ugyanis,

bármilyen sikerrel is kecsegtet, ugyanakkora csapdát is rejt. Az identitás nem csupán vertikálisan és horizontálisan nincs rögzítve - de nem is feltétlenül egyféle identitás létezhet. A narratív diszpozíciótól függően mindegyikünknek többféle lehetséges élettörténeti narratívája van, egyik sem hazugság, és egyik sem cáfolata a másiknak. Az én megfontolásom tehát az volt, hogy *ne csupán az identitás reprezentációjának pillanatnyi állapotára tekinthessek rá, hanem a személyiség alapmotívumainak egy narratív vetületére, mint kommunikatív reprezentációra is.*

A teszt eredetileg Murray és munkatársainak munkája [Murray 1943], és egyike azon bevett vizsgálati protokolloknak, amelyeket máig alkalmaznak az empirikus kutatásokban és terápiában egyaránt. A teszt teljes terjedelmében 20+1 képet tartalmaz, és meglehetősen részletes elemzési apparátus tartozik hozzá.

Az általam használt képsorozat és a leírás forrása az MTA Pszichológiai Intézete Könyvtárának eredeti, gépelt kéziratos, ezért könyvészeti adatok nélküli, magyar nyelvű adaptációs példányáról készült másolat. Az instrukciókat is ezen változat szerint követtem. A képek közül az első 10 ábrát használtam, elsősorban azért, mert a teljes teszt elvégzése valószínűleg már meghaladta volna azok időkorlátait, akik korábban a leader élettörténeti interjúra vállalkoztak.

A TAT, mint vizsgálati módszer a szabályok betartása mellett meglehetősen szabad kezet ad az interpretációra. Segédletként leírás rendelkezésre bocsátja a belső „hajtóerőknek” (azaz a jellemvonásoknak, diszpozícióknak, késztetéseknek vagy magatartási formáknak) egy lehetséges katalógusát, valamint a külső hatások, úgynevezett „press”-ek listáját, hangsúlyozva azonban, hogy annak felhasználásáról, szűkítéséről vagy kibővítéséről a kutatónak kell döntenie. A saját lista elkészítése után a hajtóerők és press-ek szövegszerű jelenlétét pontszámokkal lehet értékelni a szövegben és ezek összevetése orientálja az interpretátort. Az általam készített adaptáció az alábbi.

Az elemzésbe bevont belső motívumok: a hét hajtóerő

1. *Teljesítmény-* állhatatosan dolgozik valami fontos dolgon, küzd, hogy elsimerésre méltó tetett hajtszon végre, embereket meggyőz vagy csoportot vezet, alkot valamit, ambíciója cselekvésben nyilvánul meg.
2. *Intragresszió-* sikertelenségeiért, helytelen cselekedeteiért, butaságáért önmagát kritizálja, dorgálja ócsárolja. Kisebbségi érzéstől, büntudattól szenved.

3. *Uralomvágy* - mások viselkedését, érzelmeit, elveit megpróbálja befolyásolni. Vezet, intézkedik, kormányoz. Kényszerít, korlátoz.
4. *Megalázkodás*-aláveti magát a kényszernek, korlátozásoknak, a célból, hogy elkerülje a szégyent, a büntetést, a fájdalmat vagy a halált. Besimeri hibáját, bocsánatot kér.
5. *Autonómia*- önállóság, vezéreltség, függetlenség. A körülmények ellenére tartja magát elveihez. Szembeszáll a trendekkel, a sorssal, a világgal.
6. *Tudásvágy*- szüntelen kíváncsiság, csillapíthatatlan éhség. Kiemelkedni vágyik a hagyományból.
7. *Biztonság* – stabilitást, erőt, nyugalmat sugároz. Viszonyítási pont és lelki kikötő.

Az elemzésbe bevont külső motívumok: az öt környezeti hatás

1. *Kontaktus*

- *asszociatív*: a hős egy vagy több baráttal vagy társsal rendelkezik. Egy kongeniális csoport tagja.

- *emocionális*: egy másik szereplő (szülő, rokon, szerető) odaadóan ragaszkodik a hőshöz.

2. *Agresszió*

- *emocionális /verbális*: a hőst kritizálják, gyűlölnek, rendre utasítják, megrágalmazzák, stb.

- *fizikai-szociális*: a hősnek nincs igaza, valakit bántalmaz és azért megbünetik.

- *fizikai-antiszociális*: a hőst megtámadják, de ő megvédi magát.

3. *Visszautasítás* - a hőst valaki visszautasítja, szidja, eltaszítja, vagy indifferens hozzá.

A hős népszerűtlen, pozícióját kétségbe vonják.

4. *Hiány, veszteség* - a hős híján van annak, amire szüksége lenne ahhoz, hogy éljen, vagy eredményt érjen el, vagy boldog legyen. Veszteség, ha valamit, vagy valakit még el is veszít eközben.

5. *Gondoskodás* – a hőst valaki táplálja, bátorítja, segíti, megóvja, védelmezi vagy megmenti.

Az egyes történetekben a teszt leírásának megfelelően 1 és 5 pont között értékeltem a motívumokat, előfordulásuk szerint, súlyozva az intenzitás, időtartam, frekvencia és a dráma cselekményben való jelentőség szerint.

III. Az értekezés eredményei

A disszertációs kutatómunka folyamata, amelyről értekezésem beszámol, a vártnál több eredményt hozott. Először azokat mutatom be itt, amelyek a kezdeti hipotézisek igazolásához nem kötődnek közvetlenül, de fontos állomásai voltak a folyamatnak.

A pilot kutatásokban több lényeges felismerésem keletkezett, amelyek mind segítették a disszertációs kutatás helyes koncipiálását. Ezek a felismerések részben már maguk is eredmények, bár önmagukban még nem igazolják hipotéziseimet. Ez az első négy eredmény. A sorban az 5., 6., és 7. számú eredmény a disszertáció hipotéziseihez kapcsolható, azaz az eredmények összefüggenek hipotéziseim igazolásával.

1. eredmény

Az első pilot kutatás kérdése ez volt: hogyan tükröződik az értékrend a leaderek kommunikációs aktusai által keletkeztetett percepciókban, illetve milyen következtetésekre jutnak a címzettek a külvilág felé küldött én-üzenetekből – az üzenet küldőjére, a leaderre nézve? Mivel ebben a vizsgálatban a percepciókat vizsgáltam meg, válaszadók executive coach-ok voltak, akik releváns rálátással rendelkeznek a kutatási téma fókuszában álló leaderekre. A kutatás felismerése, hogy *a leader identitásnak vannak olyan lényeges motívumai, amelyek kívül esnek a leadership elméletekben releváns fogalmak körén, de megismerésük egy kommunikációs szempontú vizsgálatban nagyon is fontos lehet.* Ezek a motívumok, nevezetesen a biztonság és elfogadás iránti igény, intragresszió, intimitás- és autonómia-igény ezért kerültek be a TAT elemzési szempontjai körébe.

2. eredmény

A második pilot kutatásban a leader narratívák sporthoz kötődő metaforáinak azonosítása és a leader identitással való kapcsolatuk feltárása volt a célom. A kutatás eredménye azt példázta, hogy *a leader identitás kommunikációs reprezentációjában fellelhetők olyan sajátosságok, amelyet egy átfogó narratíva-elemzésben is vizsgálatra érdemesek.*

Az általam megkérdezettek számára a valóban komolyan űzött sport nyilvánvalóan több, mint időtöltés. Kifejezetten tudatosan építik bele eszköztárukba az ott szerzett kompetenciákat, és ugyanilyen tudatosan használják szellemi, fizikai vagy mentális erőnlétük növelésére, karbantartására vagy akár orientációjára a sport kínálta lehetőségeket. Az sem véletlen tehát, hogy szívesen beszélnek erről a témáról.

A kutatásban vizsgált leaderek kommunikációját egyértelműen keretezi sportjuk metanyelve. A sport által elérhető örömforrásokból és nehézségekből biztos kézzel választják a nekik legtöbbet nyújtó, még éppen teljesíthető, kihívást ígérő változatot.

3. eredmény

A harmadik pilot kutatás eredményeképp az élettörténeti narratíva kognitív reflexiós folyamatainak megértéséhez jutottam lényegét érintő szempontokhoz. Az alkalmazott, *teljesen saját fejlesztésű módszer segítségével sikerült leválasztani az élettörténeti narratíváról a reflektív, racionalizációs elemeket, és a résztvevők visszajelzéseiből kibontakozott az elbeszélői pozíció percepciójának összetett képe.* A disszertáció egésze szempontjából e munka haszna inkább közvetett, de annál nagyobb. Mivel kifejezetten a kognitív reflexió felismerésén és alkalmazásán alapul, engem, a kutatót érzékenyebbé tett arra, hogy a narratívákban felismerjem ennek finom, akár rejtőzködő jelenlétét is. Később, a disszertációs empirikus kutatásom során, az életútinterjúk elemzése és a Tematikus Appercepciók Teszt alkalmazása során ez a felkészültség nagy segítségemre volt.

4. eredmény

A negyedik pilot kutatásban ezt az elbeszélői pozíciót vizsgáltam meg duplikált sajátélményű vizsgálatban. Eredménynek tekintem, hogy munkatársammal az interjúalany szerepébe külön-külön behelyezkedve *az interjúról, mint társadalomtudományi kutatási módszerről a résztvevők szemszögéből fogalmazhattuk meg tapasztalatainkat.* Ezek igazolták, hogy az elbeszélő, miközben rekonstruálja élettörténetét és egyben a narratíva mezején konstruálja identitását, *szüntelenül reflektál önmagára, mint elbeszélőre és egyben a történetre is, amelyet elbeszél* [McAdams, 1998]. Mi úgy éreztük: kevésbé tűnik meghatározónak a hallgatóság és kifejezetten előrelendíti az elbeszélést, ha az interjúer minél kevesebb befolyásoló visszajelzést ad. Ez a pilot jellegű mikrokutatás tehát sokat segített abban, hogy az általam készített interjúkban értő hallgatója lehessen interjúalanyaimnak, és abban is, hogy megértsem, hogyan vannak jelen ők az elbeszélői pozícióban.

5. eredmény:

Az 1. hipotézis igazolása, nevezetesen: *a leadership, mint identitás, kitüntetett identitáskonstrukció.*

A disszertációs kutatásban vizsgált mintán igazolható, hogy *a leadership diszpozíció felülírja a gender-determinációt is, azaz, úgy tűnik, ez a narratíva valóban valamilyen kitüntettséget*

élvez. A kutatás eredménye tehát, hogy a hipotézis általános igazolásán túl konkrét jelenségeket is meg lehet nevezni. A legfontosabb ilyen jelenség, amelyet az élettörténeti narratívákban kimutattam, hogy a leadership narratívák Ideológia komponense maskulin karakterű, és ez a leader-nők esetében is jellemző, míg a női életutakban az Ideológia komponens megfelel a gender-sztereotípiáknak.

6. eredmény:

A 2. hipotézis igazolása, nevezetesen: más narratívákkal összehasonlítva a leader identitásnarratíva, mint kommunikátum, sajátos, azonosítható jegyeket visel.

A vizsgált mintán igazolható a hipotézis. A leadership narratívák jól behatárolható karakterjegyekkel rendelkeznek és világosan megkülönböztethetők a velük egybevetett más narratíváktól. Az elemzés során feltárult a leader narratíva több jellegzetessége, elsősorban az, hogy a modellben Generativitásnak nevezett komponens mennyiségileg is jelentősen felülreprezentált az elbeszélés kontroll-csoporthoz képest. Időről időre felbukkan a narratívában, annak teljes szövetét áthatja, és bár tartalma minden megjelenésében változik, könnyen felismerhető. Ez a komponens nagyon is tudatosan konstruáltnak tűnik, és szociálisan erősen kontextualizált. Legfontosabb funkciója az élettörténet és ezen belül az elbeszélő szerepének értelmezése, cselekedeteinek indoklása, igazolása.

7. eredmény:

A 3. hipotézis igazolása, nevezetesen: a leader indentitás szükségképpen felülírja és megelőzi a személy többi, párhuzamos identitás-narratíváját.

Bár úgy vélem, hogy ez a hipotézis a dolgozat keretei között nem verifikálható kielégítően, a TAT elvégzése mégis határozott kutatási eredménnyel szolgált. A TAT-ban feltáruló árnyalatok arra engednek ugyan következtetni, hogy a narratívákból megrajzolható karakternél jóval magasabb társas és személyes kontaktussal (intimitás-igénnyel) élő személyekkel van dolgunk, de ezt, lévén csak egyetlen identitás-diszpozícióban készült interjú, nem vizsgálhattuk kellően sokoldalúan. Így teljes egzaktsággal arra sem adhatunk választ, hogy léteznek-e a vizsgált személyek leadership narratíváival párhuzamos identitás-narratívák, és ezek milyen narratívák lehetnek.

Az eredmények összegzése

A disszertáció számos szempont mentén, több diszciplináris területet is érintve egyértelműen igazolja, hogy a leadership vizsgálható és vizsgálandó terület a kommunikációtudomány

számára is. A pilot kutatásokban több lehetséges megközelítést felvillantva, végül az élettörténeti narratíva vizsgálata igazolta, hogy a leader identitás kommunikatív reprezentációja jól feltárható.

Ez a szemlélet, a vizsgálati módszerek kimunkálásával együtt, megítélésem szerint alkalmas lehet egy kommunikációs alapú leadership elmélet megalkotására is.

A dolgozatnak természetesen nem volt célja az elméletalkotás, de megközelítése új lehetőséget nyit meg a kommunikációtudomány és a vezetéselmélet számára egyaránt.

IV. Főbb hivatkozások

- Anderson, James A.[2005]: A kommunikációelmélet ismeretelméleti alapjai. Typotex, Budapest
- Assmann [1999]: A kulturális emlékezet. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest
- Barthes, Roland [1977]: Introduction to the Structuralist Analysis of Narratives. Image – Music Text. Ed. and trans. Stephen Heath. New York: Hill and Wang, 1977. 79-124.
- Boje, David M. [2001]. Narrative Methods for Organizational & Communication.Sage, London
- Bourdieu [2000]: Férfiuralom. Napvilág kiadó, Budapest
- Bruner, J.S. [2001/1986]: A gondolkodás két formája. In László J. (2001). (szerk), Narratívák 5. Narratív pszichológia. (p. 27-57). Kijárat, Pécs. Eredetileg (1986): Two modes of thought. In Actual minds, possible worlds. (p. 11-43). Harvard University Press. Cambridge
- Conway, M. [1995]: Flashbulb Memories. Hillsdale.
- Drucker, Peter F. [1991]: A hatékony vezető. Park Kiadó, Budapest
- Elsbree, L. [1982]: The rituals of life: Patterns in narratives. Port Washington, N.Y.: Kennikat Press
- Erikson, E.[1968]: Identity, youth and crisis. Norton,New York.
- Fiedler, F.E. [1967] : Theory of Leadership Effectiveness. McGraw-Hill Inc.
- Fisher, Walter[1999]: “Narrative as Human Communication Paradigm.” Contemporary Rhetorical Theory: A Reader. Edited by John Lucaites, Celeste Michelle Condit, and Sally Caudill. The Guilford Press, New York
- Fiske, Susan T. [2006]: Társas alapmotívumok. Osiris Kiadó, Budapest
- Fitzgerald, J. M. [1988]: Vivid memories and the reminiscence phenomenon: the role of a self narrative. Human Development 31. (p.261-273)
- Frye, N. [1963]: Fables of Identity: Studies in Poetic Mythology. Harcourt Brace Jovanovich, New York
- Gadamer, Hans Georg [1984]: Igazság és módszer. Gondolat, Budapest
- Gergen, K.J., & Gergen, M.M. [2001]: A narratívum és az én, mint viszonyrendszer. In László J. (szerk), Narratívák 5. Narratív pszichológia. (p. 77-119). Kijárat, Pécs.
- Gilligan,C. [1982]: In a different voice.Mass, Cambridge
- Goffmann, E.[1981]: A hétköznapi élet szociálpszichológiája. Gondolat, Budapest

- Harré, R. [1983]: Identity projects. In G.M. Breakwell (ed.), *Threatened identities*. (p. 31-51). John Wiley and Sons, Chichester.
- House, R., & Aditya, R. [1997]: The Social Scientific Study of Leadership: Quo Vadis? *Journal of Management*, 23(3) p. 409-473.
- House, R.J., & Javidan, M. [2004]: Overview of GLOBE. In: House, R.J. et al. (eds.): *Culture, Leadership and Organizations – The GLOBE Study of 62 Societies*. Sage Publication, London, p. 9-26.
- Howe, Mark L. & Courage, Mary L. & Edison, Shannon C. [2003]: When autobiographical memory begins. Department of Psychology, Memorial University, Canada
- Humboldt [1975]: Az emberi nyelv szerkezetének különbözősége és hatása az emberiség szellemi fejlődésére - részletek. In: *Nyelvelméleti tanulmányok*, Kriterion Kiadó, Bukarest, (p. 31.)
- Kotter, J. [1990]: What Leaders Really Do? *Harvard Business Review*, 79. p. 103-111
- Kvale, Steinar [1996] *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing* SAGE Publications Inc., 27. Mai 1996
- László János [2005]: *A történetek tudománya*, ÚMK, Budapest
- Likert, Rensis [1961]: *New Patterns of Management*. Sage Publ.
- Lord, R.G., & Emrich, C.G. [2001]: Thinking Outside the Box by Looking Inside the Box: Extending the Cognitive Revolution in Leadership Research. *Leadership Quarterly*, 11 (4) (p. 551–579.)
- McAdams et al.[2006 a]: *Identity and Story. Creating Self in Narrative*. American Psychological Association. Washington, DC.
- McAdams [2006 b]: *The Redemptive Self. Stories Americans Live By*. Oxford University Press
- McAdams, D.P. [1988]: Power, intimacy, and the life story. *Personological inquires into identity*. Guilford, New York.
- McAdams, D.P. [1996]: Personality, modernity, and the storied self: A contemporary framework for studying persons, *Psychological Inquiry*, 7(4), 295-321.
- Mérei Ferenc [1947]: Az együttes élmény. In: Erős Ferenc (szerk.): *Megismerés, előítélet, identitás*. WJLKF–Új Mandátum, Bp. 1998. p.65–80.
- Murray, H.A [1943]: *Thematic Apperception Test*. Cambridge, Mass.
- Pasupathi, M. (2001). The social construction of the personal past and its implications for adult development. (p.651 – 672.) *Psychological Bulletin*, 127,
- Pataki, F. (1997) *Élettörténet és identitás*, Osiris, Budapest

Pennebaker, James W. [2005]: Rejtett érzelmeink, valódi önmagunk. Háttér Kiadó, Budapest

Pléh Csaba [1990]: Előszó In: John L. Austin: Tettek ért szavak. Akadémiai Kiadó, Budapest

Pólya Tibor [2007]: Identitás az elbeszélésben. Budapest, Új mandátum.
pszichológia. Kijárat Kiadó, Budapest (p.77-119)

Raggatt, P.T.F [2006]: Multiplicity and conflict in the dialogical self: a life-narrative approach. In: McAdams et al.[2006 a]: Identity and Story. Creating

Ready, Douglas [2002]: How Storytelling Builds Next Generation Leaders
Research. Sage Publications Ltd, London

Ricoeur, P. [2001]: Narratív azonosság. In László J. (ed.), Narratívák 5. Narratív pszichológia. (pp. 15-25). Kijárat, Pécs. (Eredetileg: L'identité narrative, Revues des Sciences Humaines, 221, 35-47.)

Ricoeur, P. [1999]: Az én és az elbeszélte azonosság. In: Ricoeur, P. [1999]: Válogatott irodalomelméleti tanulmányok. (pp. 373-411). Osiris, Budapest.

Ricoeur, Paul: Soi-même comme autre. Ed. Seuil, Paris, 1990.

Sarbin, T. R. (Ed.). [1986]: Narrative psychology: The storied nature of human conduct. Praeger, New York.

Síklaki, István [szerk, 2008]: A szóbeli befolyásolás. Typotex kiadó, Budapest

Smith, J. A., & Foti, R. J. [1998]: A Pattern Approach to the Study of Leader Emergence. Leadership Quarterly, 9 pp. 147–160.

Taylor, Charles & Carr, David [1991]: Discussion: Ricoeur on Narrative. In: Wood, David (ed.) On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation. Routledge (p. 160-188)

Tengelyi, László [1998]: Élettörténet és sorseseemény, Budapest: Atlantisz Kiadó, Budapest

Terestyéni Tamás [2006] Kommunikáció-elmélet . AKTI-TYPOTEX, Budapest

Thorne, A. [2000]: Personal memory telling and personality development. Personal- ity and Social Psychology Review, 4, (p. 45 – 56.)

V. A témával kapcsolatos saját publikációk jegyzéke

1. Könyvfejezet

Mihalik Judit (2011) Önismeret. In: Módszertani kézikönyv coachoknak és coachingszemléletű vezetőknek II. (Komócsin Laura szerk., p.30-44.) Manager Könyvkiadó Kft., Budapest

2. Folyóiratban megjelent cikkek

Mihalik Judit [2011] A következetes történet – személyes márka és önismeret. In: Marketing& Menedzsment 2011/1

Mihalik Judit [2009]: A CEO és a motorkerékpár-ápolás művészete. In: Marketing& Menedzsment 2009/4

3. Idegen nyelvű publikáció

Judit Mihalik [megjelenés előtt]: Leadership Narrative Identity: a Research Study. In: KOME Journal. <http://komejournal.com/> (utolsó letöltés: 2016. 02. 10.)